SSOAR

Open Access Repository
www.ssoar.info

Scurte note cu privire la cenzura din Ţara Românească: Două episoade din biografia lui Constantin N. Brăiloiu (1849-1850, 1858)

Vlad, Laurențiu

Veröffentlichungsversion / Published Version
Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:
Vlad, L. (2002). Scurte note cu privire la cenzura din Ţara Românească: Două episoade din biografia lui Constantin N. Brăiloiu (1849-1850, 1858). *Annals of the University of Bucharest / Political science series*, *4*, 33-42. https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-381035

Nutzungsbedingungen:
Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de

Terms of use:
This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Comercial-NoDerivatives). For more Information see:
https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0

gesis Leibniz-Institut für Sozialwissenschaften

Mitglied der Leibniz-Gemeinschaft

SCURTE NOTE CU PRIVIRE LA CENZURA DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ. DOUĂ EPISOADE DIN BIOGRAFIA LUI CONSTANTIN N. BRĂILOIU (1849-1850, 1858)

LAURENŢIU VLAD

1. Despre instituţia cenzurii în Ţara Românească (1833-1862)

În istoriografia română, studiul asupra instituţiei cenzurii a fost iniţiat cu aproape o sută de ani în urmă. Nu este locul acum să facem un inventar complet al acestor demersuri, astfel că ne vom mulţumi doar cu o seamă de exemplificări.

În primul rând, amintim consistentul studiu al lui Radu Rosetti, dedicat instituţiei cenzoriale, precum şi legislaţiei de profil din Moldova anilor 1830-1860, demers publicat de autor în primul deceniu al veacului trecut în *Analele Academiei Române* (2, 29, 7-9, 1906-1907, pp. 297-531; 2, 30, 1, 1907, pp. 1-109).

În perioada ce a urmat, interesul pentru subiect a fost relativ scăzut; totuşi, în special după 1960, s-au înregistrat câteva intervenţii, precis contextualizate din punct de vedere al conţinutului lor, dintre care amintim pe cele ale lui Ioan Massof (*Teatrul românesc. Privire istorică*, 1, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1961) ori Cornelia Papacostea Danielopolu şi Lidia Demeny (*Carte şi tipar în societatea românească şi sud-est europeană, secolele XVII-XIX*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1985) etc.

După 1990, în istoriografia română au apărut numeroase studii referitoare la funcţionarea instituţiilor cenzoriale autohtone, la destinele unor tipărituri, opere literare sau cinematografice ori la deciziile unor actori politici implicaţi, multe dintre aceste studii concretizându-se în volume de sine stătătoare. Ne referim aici la sintezele lui Marian Petcu (*Puterea şi cultura. O istorie a cenzurii*, Editura Polirom, Iaşi-Bucureşti, 1999) sau Adrian Marino (*Cenzura în România. Schiţă istorică introductivă*, Editura Aius, Craiova, 2000), precum şi la cercetările fie punctuale, fie dedicate unei perioade istorice mai largi, pe care le datorăm lui Ionuţ Costea, István Király, Doru Radoslav (*Fond secret. Fond "S" special. Contribuţii la istoria fondurilor secrete de bibliotecă din România. Studiu de caz: Biblioteca Centrală Universitară "Lucian Blaga" din Cluj-Napoca*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995), Bogdan Ficeac (*Cenzura comunistă şi formarea „omului nou"*, Editura Nemira, Bucureşti, 1999), Lidia Vianu

(*Censorship in Romania*, Central European University Press, Budapest, 1999), Marin Radu Mocanu (*Cenzura comunistă – documente*, Editura Albatros, Bucureşti, 2001) etc.

Însă, pentru perioada la care ne referim în articolul nostru, precum şi în ceea ce priveşte Ţara Românească[1], nu putem inventoria decât scurtele note din volumele evocate mai sus, semnate de Adrian Marino[2] şi Marian Petcu[3], cărora le adăugăm alte câteva detalii sugerate într-o seamă de contribuţii punctuale ale lui Ion Colan ("Documente privitoare la cenzura în Muntenia, 1822-1823", în *Arhivele Olteniei*, 8, 41-42, 1929, pp. 67-68) ori Corneliu Dima-Drăgan („Cenzura în Ţara Românească după revoluţia de la 1848", în *Studia et Acta Musei Nicolae Bălcescu*, 1969, pp. 291-300).

În Ţara Românească, regulamentul cenzorial intra în vigoare în 1833, prin publicarea sa în *Buletinul Oficial* (II, supliment extraordinar, 1, pp. 21-23), sub semnătura lui Barbu Ştirbei, Secretarul de Stat din acea vreme. De altfel, Secretariatul de Stat devenea instituţia sub oblăduirea căreia şi-au desfăşurat activitatea, în cadrul unei secţiuni speciale, Nicolae Picolu, Simeon Marcovici, Georges Hill ori A. Andronic, cenzorii oficiali ai scrierilor în limbile română, franceză sau germană[4]. În fapt, regulamentul, care avea 15 articole, stabilea o serie de măsuri de control preventiv al tipăririi, comercializării şi circulaţiei cărţilor sau a altor înscrisuri, legiuitorul stăruind şi asupra activităţii vămilor în acest din urmă caz. Era conturată totodată şi instituţia depozitului legal. Desigur, se precizau şi o serie de măsuri represive post-factum în cazul în care controlul preventiv nu funcţionase.

---

[1] ADRIAN MARINO, *Cenzura în România. Schiţă istorică introductivă*, Editura Aius, Craiova, 2000, pp. 30-33, 35-36, 40-41, 44-48. O seamă de detalii au fost prezentate de Adrian Marino şi într-o serie de intervenţii din *Sfera Politicii* (1997), *Observatorul Cultural* (2002) ori în textul publicat în *Censorship. An International Encyclopedia*, Derek Jones (ed.), III, Fitzroy Deaborn Publishers, London-Chicago, 2000.

[2] MARIAN PETCU, *Puterea şi cultura. O istorie a cenzurii*, Editura Polirom, Iaşi-Bucureşti, 1999, pp. 89-91, 93, 104, 112-116.

[3] Mai multe intervenţii pe tema cenzurii se referă la Moldova; vezi, spre exemplu, studiile lui VASILE CRISTIAN, „O pagină din istoria cenzurii ieşene – editarea *Manualului de Istoria Moldovei* al lui Ion Albineţ", în *Cercetări Istorice*, 17, 2, 1998, pp. 373-383; MIHAI COJOCARIU, „Primul proces de presă din Moldova: Mihail Kogălniceanu împotriva lui Dimitrie Danu", în *Revista de Istorie Socială*, IV-VII, 1999-2002, pp. 52-71; ALEXANDRINA IONIŢĂ, „Sistemul cenzurii în Moldova şi impactul său asupra importului de carte franceză în perioada regulamentară", în G. Bădărău, G. Clivetti, M. Cojocariu (editori), *Istoria – o meditaţie asupra trecutului. Profesorului Vasile Cristian la a 65-a aniversare*, Iaşi, 2001, pp. 205-223; MIHAI RĂZVAN UNGUREANU, „Desluşiri bibliografice privind primul cenzor al cărţii evreieşti din Moldova regulamentară: Mihai Vitlimescu", în *Revista de Istorie Socială*, IV-VII, 1999-2002, pp. 72-115 etc.

[4] *Bibliografia analitică a periodicelor româneşti, 1790-1850*, I, partea a II-a, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1966, p. 535.

În vara anului 1848, guvernul provizoriu desfiinţa cenzura, numai că măsura a fost în vigoare doar până în toamnă, când autorităţile de ocupaţie au anulat orice act revoluţionar. În aprilie-mai 1849, se reconstituia mai vechiul regulament din 1833, mult mai detaliat şi mai diversificat, care cuprindea 50 de articole împărţite pe cinci secţiuni, cu referire specială la controlul tipăriturilor, al circulaţiei acestora, al atribuţiilor vămii centrale şi ale diverselor servicii din cadrul Secretariatului de Stat (*Buletin Ofiţial al Prinţipatului Ţării Româneşti*, 41, 30 aprilie 1849, pp. 161-164 şi supliment, 2 mai 1849, pp. 1-3).

Principiile acestui regulament au rămas în vigoare până la adoptarea în 1862 a legii presei, autorităţile de la Bucureşti invocând bunăoară, la sfârşitul anilor '50 ai veacului al XIX-lea, o versiune abreviată, cu numai opt articole, care se referea la strict la publicaţiile periodice (*Anunţătorul Român*, 100, 20 decembrie 1858).

2. O biografie a lui Constantin N. Brăiloiu (1809-1889)

Constantin N. Brăiloiu s-a născut la Craiova în ziua a treia a lui octombrie 1809 sau 1810 (nu este un consens printre cercetători cu privire la acest fapt)[5]. Era fiul cel mare al lui Nicolae Brăiloiu şi al Zoei ori Zincăi Vlădăianu sau Vlădoianu (1793-1871), în a căror familie mai veniseră pe lume alţi cinci copii: George (răpus de o moarte timpurie), Ioan, Casia (căsătorită Rosetti), Cleopatra (soţia lui Grigore Racoviţă) şi Maria (Faca)[6]. Nicolae, fiul lui Iordache Zătreanu şi al Marghioalei Brăiloiu, fusese adoptat de logofătul Dumitrache Brăiloiu pe la 1788. Despre Brăiloi, Vlădăieni şi Zătreni genealogii susţin că sunt vechi familii de boieri olteni, ale căror urme au fost regăsite prin vremurile tulburi ale veacului al XVIII-lea.

Constantin N. Brăiloiu a fost căsătorit în două rânduri; întâi cu Coralia Ghica-Brigadier, iar apoi cu Ecaterina (Catinca) Hagi Moscu, care i-a dăruit trei fete şi trei băieţi[7]. Pe lângă Maria (1846-1927), căsătorită cu Anton Berindei, Constantin şi Catinca Brăiloiu au mai avut două fete, pe Olga (1853-1938), soţia arhitectului Gheorghe Duca, respectiv pe Zoe, ce a avut trei soţi: pe Gh.A. Florescu, pe Gheorghe Costa-Foru şi, în fine, pe I. Lenş. Familia Brăiloiu a mai

---

[5] Câteva date istoriografice în acest sens, în articolul nostru „Din corespondenţa soţilor Brăiloiu (1847, 1861)", în *Sud-Estul şi Contextul European. Buletin al Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române*, coordonator: PAUL H. STAHL, volum îngrijit de Ligia Livadă-Cadeschi şi Laurenţiu Vlad, XI, 2001-2002, pp. 83-98 / p. 83. Tot aici şi o seamă de detalii biografice mai extinse (pp. 83-90).

[6] Detaliile genealogice au fost preluate din OCTAV GEORGE LECCA, *Familiile boiereşti române*, ediţie de Alexandru Condeescu, Libra – Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, f.a., pp. 136-137, 141 şi MIHAI SORIN RĂDULESCU, „Les ancetres de Constantin Brăiloiu", în *Sociétés Européennes*, 11, sous la rédaction de Paul H. Stahl, Paris-Bucarest, 1995, pp. 11-25 / (pp. 13-15, 20) sau *Elita liberală românească (1866-1900)*, Editura All, Bucureşti, pp. 46-54 / (p. 47).

[7] Detaliile genealogice au fost preluate din OCTAV GEORGE LECCA, *op. cit.*, p. 141 şi MIHAI SORIN RĂDULESCU, „Les ancetres de Constantin Brăiloiu", pp. 11, 25.

avut trei băieţi, pe Constantin (1849-1881), pe Alexandru (1851-1929), soţul Mariei Boerescu şi pe Nicolae (1855-1911), căsătorit cu Maria Lahovari (părinţii folcloristului Constantin Brăiloiu).

Din 1822, Constantin C. Brăiloiu a frecventat şcolile Sibiului, Genevei şi Parisului[8], pentru ca, în 1832, să-l aflăm supranumerar la Secretariatul Statului[9]. Astfel, în anii '30-'50 ai veacului al XIX-lea, a mai deţinut funcţiile de procuror la secţia criminală a Curţii Judiciare (1837), la cea de Apel (1841, 1842), pentru ca, în fine, să fie şi membru al Curţii Apelative Criminaliceşti (1853); în 1855 a revenit la Secretariatul Statului ca asesor, pentru ca în 1856 să fie numit în Comisia pentru dezrobirea ţiganilor, iar apoi membru al Înaltei Curţi de Justiţie şi preşedinte al Curţii Comerciale, demnitate pe care a deţinut-o efectiv în 1859[10].

În 1838 şi între 1841-1843, Constantin N. Brăiloiu se regăsea printre profesorii Colegiului „Sfântul Sava", fiind titular la „drept criminalicesc", iar apoi la procedură judecătorescă civilă şi comercială; cinci ani mai târziu, după consumarea evenimentelor din vara anului 1848, devenea director al Eforiei Şcoalelor[11]. În aceeaşi perioadă el a cunoscut şi o ascensiune considerabilă din punctul de vedere al rangului ocupat în ierarhia boierilor valahi. Astfel, *Arhondologiile* vremii l-au înregistrat pe rând ca pitar (1841), serdar (1842), paharnic (1847), clucer (1850) şi, în cele din urmă, agă (1855); aşadar, conform nomenclatorului, el a urcat de la rangul al IX-lea în ierarhie până la cel de-al V-lea[12].

Din 1859 se dedică politicii militante. S-a dovedit a fi, pe de o parte, un jurnalist incisiv (mărturie în acest sens stau colaborările sale din *Conservatorul Progresist*, *Unirea*, *Desbaterile*, *Timpul* etc.), iar pe de altă parte, unul dintre deputaţii, senatorii ori miniştrii conservatori cei mai activi ai României acelor

---

[8] Vezi, spre exemplu, NICOLAE IORGA, „Contribuţii la istoria învăţământului românesc în ţară şi străinătate (1780-1830)", în *Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii Literare*, II, XXIX, 1906-1907, pp. 33-58 / (pp. 46-48). De asemenea, vezi *Documente privitore la istoria românilor*, culese de EUDOXIU DE HURMUZAKI, adunate, adnotate şi publicate de NECULAI IORGA, X, Bucureşti, 1897, pp. 621-623, precum şi POMPILIU ELIADE, „Din arhivele Sorbonei", în *Viaţa Nouă*, I, 10, 15 iunie 1905, pp. 223-232 / (p. 226) sau „Din arhivele Şcoalei de Drept de la Paris", în *Viaţă Nouă*, I, 16, 15 septembrie 1905, pp. 365-380 / (p. 371) etc.

[9] DIMITRIE ROSETTI, *Dicţionarul contimpuranilor*, Editura lito-tipografiei „Populara", Bucureşti, 1898, pp. 34-35 / (p. 34).

[10] În *Ibidem* se vorbeşte de o primă numire în funcţia de procuror în 30 decembrie 1834. *Almanac Curţii Statului şi a Prinţipatului Valahii pentru 1837*, Valbaum şi Veise, Bucureşti, f.a., f. 9v.; *Almanahu Statului din Prinţipatul a toată Ţara Românească pe anul 1841*, Zaharia Carcalechi şi Fiul, Bucureşti, 1841, p. 100; *Almanah al Statului pentru anul 1842*, Zaharia Carcalechi şi Fiul, Bucureşti, 1842, p. 105; *Almanah al Statului pă anul 1853*, Zaharia Carcalechi, Tipograful Statului, Bucureşti, 1853, p. 105.

[11] Vezi, spre exemplu, *Almanahu Statului din Prinţipatul a toată Ţara Românească pe anul 1841*, p. 133; *Almanah al Statului pentru anul 1842*, p. 148; V.A. URECHIA, *Istoria scolelor de la 1800 la 1864*, II, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1892, pp. 35, 211, 301, 353-354, 356-358 (III, pp. 14-18, 22) etc.

[12] PAUL CERNOVODEANU, IRINA GAVRILĂ, *Arhondologiile Ţării Româneşti de la 1837*, Muzeul Brăilei – Editura Istros, Brăila, 2002, pp. 20, 64.

ani. Astfel, a fost ales deputat de Gorj în Adunarea Electivă şi apoi în cea legislativă a Ţării Româneşti (1859, 1861), pentru ca mai apoi să fie desemnat de Cameră în Comisia Centrală de la Focşani (1859-1861)[13]. A fost Secretar de Stat (1858-1859), deţinând şi portofoliul Justiţiei în două rânduri în guvernele Barbu Catargiu (aprilie-mai 1861, ianuarie-iunie 1862). De asemenea, a luat parte la dezbaterile Adunării Legislative a Principatelor Unite (1862-1864)[14]. În 1866 era trimis în Constituantă de alegătorii oraşului Târgu Jiu, participând la dezbaterile din Cameră în 1873-1874; a fost reales deputat în 1875, ca reprezentant al judeţului Gorj, îndeplinind de-a lungul timpului şi mandatele de senator de Dolj (1866, 1868), respectiv de Craiova (1869)[15].

În 1889, Constantin N. Brăiloiu se stingea din viaţă la Bucureşti, în a nouăsprezecea zi a lui iunie, iar de atunci, odihneşte la Cimitirul Bellu, acolo unde i s-a alăturat în 1904, iubita şi iubitoarea lui soţie, Catinca.

3. Constantin N. Brăiloiu şi cenzura (1849-1850, 1858)

Cum intenţia noastră de perspectivă este aceea de a contura o biografie cât mai detaliată a lui Constantin N. Brăiloiu, suntem în mod evident interesaţi de orice episod din cariera liderului politic conservator. Cu această ocazie, stăruim asupra a două momente din biografia lui Constantin N. Brăiloiu, când s-a găsit implicat în activitatea cenzorială, întâi în calitate de Director al Eforiei Şcoalelor, iar apoi de Secretar al Statului.

După evenimentele din vara anului 1848, când a traversat cu discreţie apele tulburi ale revoluţiei şi a avut de înfruntat pierderea tatălui său, care se stinsese din viaţă în 13 august, Constantin N. Brăiloiu ajungea Director al reînfiinţatei Eforii a Şcoalelor sub Căimăcămia lui Constantin Cantacuzino, urmându-i în funcţie lui Petrache Poenaru. În această calitate, el semna, în

---

[13] *Protocoalele şedinţelor Adunării Legislative a Ţării Româneşti (1860)*, I, Typographia Statului, Bucureşti, 1861, p. 28; *Unirea*, III, 13, 4 aprilie 1861, p. 50; *Acte şi documente relative la istoria renascerii României*, VIII, publicate de Dimitrie A. Sturdza şi J.J. Skupiewski, 1900, pp. 95-96, 108-113, 505.

[14] *Protocoalele şedinţelor Adunării Legislative (1862-1863), passim*; *Desbaterile Adunării Legislative a României, 1863-1864*, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1864, *passim*; DAN BERINDEI, „Guvernele lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1862). Liste de miniştri", în *Revista Arhivelor*, II, 1, 1959, pp. 147-163 / (pp. 156, 158).

[15] Rezultatele alegerilor din perioada 1866-1900 în *Monitorul Oficial*; *apud* MIHAI SORIN RĂDULESCU, *Elita liberală românească (1866-1900)*, pp. 164, 169, 173, 182, 194. Constantin N. Brăiloiu a mai fost vicepreşedinte al Senatului şi primar al Bucureştilor (DIMITRIE ROSETTI, *op. cit.*, pp. 34-35). În CORNELIA BODEA, *1848 la Români. O istorie în date şi mărturii*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, p. 232, Constantin N. Brăiloiu este menţionat ca membru al Obşteştii Obicinuite Adunări (1844), iar în *Anuarul presei române şi al lumei politice*, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", Bucureşti, 1909, p. 133, ca preşedinte al Camerei (februarie-mai 1876).

ultimele luni ale anului, o serie de jurnale şi rapoarte ce dădeau instrucţiuni cu privire la administrarea treburilor curente ale Eforiei. Aşa erau, bunăoară, chestiunile legate de localurile proprii ocupate de armata imperială ori problemele referitoare la acordarea lefurilor restante profesorilor ce nu luaseră parte la evenimentele revoluţionare; de asemenea, Eforia stăruia asupra menţinerii subvenţiilor pentru cadrele didactice care aveau în lucru materiale şcolare comandate anterior[16].

Prin decembrie 1849-ianuarie 1850, pe lângă problemele deja semnalate, Eforia Şcoalelor se preocupa şi de întocmirea unui regulament de lectură în biblioteca de la „Sfântul Sava"; impunerea lui era determinată de o seamă de dezvăluiri spectaculoase din timpul procesului intentat lui Constantin D. Aricescu[17]. Alături de traducerile lui Constantin D. Aricescu, ridicate de la locuinţa sa din Câmpulung (din Jean A. Vaillant, *Le Carru-boi*; marchizul de Bouillé, *Commentaires politiques et historiques sur le Traité du Prince de Machiavel et sur l'Antimachiavel de Frédéric II*, 1927; Jean-Jacques Rousseau, *Maximes et principes*, 1764 şi *Les pensées*, 1766; Jean-Louis Mercier, *Panhypocrisiade*, 1819), anchetatorii au mai găsit şi o versiune românească manuscrisă a unei prefeţe la ediţia din 1833 a pamfletului *Les chaînes de l'esclavage*, scris de iacobinul Jean-Paul Marat[18], prefaţă ce conţinea o seamă de accente critice la adresa ţarului Nicolae I (1825-1855) şi a politicii Rusiei din acea epocă[19].

Originalul după care se făcuse traducerea aparţinuse lui Scarlat Fălcoianu, dar, pentru a-şi proteja prietenul, Constantin D. Aricescu declara că a folosit exemplarul din biblioteca de la „Sfântul Sava". Textul pe care îl aveau în faţă anchetatorii nu era însă scris de mâna lui Constantin D. Aricescu, iar acest fapt a fost evident pentru comisie. În fapt, Constantin D. Aricescu tradusese prefaţa cu pricina, iar un vechi prieten de-al său, George Mavrodolu, o copiase, şi, „spre suvenire amicală", cei doi schimbaseră manuscrisele. Constantin D. Aricescu a susţinut în şedinţa din 17 ianuarie 1850[20] că slova de pe manuscris îi aparţinea, dar anchetatorii au depistat pe George Mavrodolu, iar în şedinţa din 22[21] i-au confruntat pe cei doi vechi prieteni, ceea ce a scos la iveală această versiune a faptelor.

Dar cum să fi ajuns volumul subversiv din 1833 în fondurile bibliotecii de la „Sfântul Sava", căci regulamentele nu ar fi permis nicidecum aşa ceva, şi-au pus întrebarea autorităţile? Legitimă întrebare de vreme ce s-a dovedit, în cele din urmă, că biblioteca colegiului avea un exemplar din cartea lui Jean-Paul Marat, chiar dacă ea nu

---

[16] V.A. URECHIA, *op. cit.*, II, pp. 353-354, 356-358.

[17] CORNELIU DIMA-DRĂGAN, „Cenzura în Ţara Românească după revoluţia din 1848", în *Studia et Acta Musei Nicolae Bălcescu*, Bălceşti pe Topolog, 1969, pp. 291-300 / (pp. 291-294).

[18] CONSTANTIN D. ARICESCU, *Scrieri alese (Memoriile mele)*, ediţie îngrijită de Dan Simonescu şi Petre Costinescu, prefaţă de Ştefan Cazimir, Editura Minerva, Bucureşti, 1982, pp. 194-195, 427.

[19] *Ibidem*, *Procesul şi esilulu meu la Snagovu*, Tipografia jurn. *Naţionalulu*, Bucureşti, 1859, p. 72.

[20] *Ibidem*, pp. 71-76.

[21] *Ibidem*, pp. 76-86.

fusese folosită de Constantin D. Aricescu, după cum el însuşi lasă să se înţeleagă în *Procesul şi esilulu meu la Snagovu* – cu toate că unii cercetători au susţinut că volumul i-ar fi fost împrumutat, contrar regulamentului, fie de Ion Genilie, pe vremea când era bibliotecar la Colegiul de la „Sfântul Sava", fie de Răducanu Burdeanu, un timp custode al instituţiei în cauză şi apoi propagandist revoluţionar în judeţul Muscel[22].

Răspunsul la întrebare l-a găsit comisia de verificare a cărţilor Colegiului de la „Sfântul Sava", instituită de domnitorul Barbu Ştirbei în ianuarie 1850, din care făceau parte Directorul de atunci al Eforiei Şcoalelor, Constantin N. Brăiloiu, fostul deţinător al acestei funcţii, Petrache Poenaru şi un reprezentant al Departamentului din Lăuntru. Aceasta stabilea, într-o primă fază, că volumul lui Jean-Paul Marat a intrat în fondurile bibliotecii în 1846, nefiind achiziţionat, ci primit laolaltă cu cărţile şi cu instrumentele de laborator ale unui anume Stavrache Niculescu, trecut în nefiinţă în 1845. Era o dovadă că bibliotecile particulare, ca şi cele publice de altfel, conţineau destul de multe lucrări interzise de cenzură[23], care intraseră în ţară înşelând vigilenţa vămii, cea care era datoare, sub îndrumarea Secretariatului de Stat, în conformitate cu articolele 8-15 din regulamentul din 1833, să le controleze şi să le oprească din circulaţie; desigur că, în culpă se găseau şi proprietarii sau librarii care făcuseră să circule vreun exemplar oprit cu totul de cenzură (articolele 11-15)[24].

Concluziile comisiei l-au determinat pe domnitorul Barbu Ştirbei (1849-1853, 1854-1856) să poruncească un control drastic al întregului fond al bibliotecii[25]. Destinul cărţii a fost previzibil; cum porunca domnească era ca să se cerceteze „vremea în care s-a îngăduit băgarea acestei cărţi în bibliotecă", să se revadă toate

---

[22] CORNELIU DIMA-DRĂGAN, „O carte revoluţionară în biblioteca Colegiului Naţional Sf. Sava", în *Călăuza Bibliotecarului*, X, 12, 1959, pp. 40-42 / (p. 40), sau GHEORGHE PÎRNUŢĂ, „Figuri de bibliotecari revoluţionari în anul 1848", în *Studii şi Cercetări de Documentare şi Bibliologie*, 3, 1968, pp. 321-326 / (p. 323).

[23] GHEORGHE PÎRNUŢĂ, *op. cit.*, p. 323

[24] Vezi, spre exemplu, articolul 9: „Vameşii cei orânduiţi la graniţă sunt datori: 1-iu a fi cu toată luarea aminte ca nici un colet în care va fi cărţi tipărite să nu poată trece fără a să pecetlui. 2-lea a raporta îndată la vama centrală din Bucureşti sau din Craiova, arătând numele stăpânului acestui colet, numele cărăuşului, locul de unde vine şi zioa în care a trecut graniţa." şi 10: „Coleturile într-acest fel pecetluite să vor descărca drept la una din doă vămi ce s-au zis mai sus, care sunt datoare, în doăzeci şi patru ceasuri, să raporteze numaidecât la Secretariatul Statului, trimiţând tot într-o vreme copie, iscălită de proprietar, de catalogul tuturor cărţilor tipărite ce vor fi în colet.". Vezi, de asemenea, articolul 12: „Dacă prin revizuire vor dovedi că în colet să găsesc cărţi care nu sunt trecute în catalog, atunci acel colet să va face controvant", 14: „Cărţile cu totul poprite se vor trimite iarăşi peste graniţă subt pecetea Secretariatului Statului şi la a lor eşire nu vor fi supuse la nici o plată de vamă" şi 15: „Fieşcărui neguţător sau librier, carele va vinde cărţi din cele poprite sau va băga în Principat coleturi cu cărţi tipărite, fără să le mărturisească la graniţă, i se va închide prăvălia şi îşi va pierde privilegiul de a mai fi librier."; *Buletin Oficial*, II, 1833, supliment extraordinar, 1, pp. 22-23.

[25] CORNELIU DIMA-DRĂGAN, „Cenzura în Ţara Românească după revoluţia din 1848", pp. 292-298; episod relatat fugar şi în notele editorilor lui CONSTANTIN D. ARICESCU, *Scrieri alese (Memoriile mele)*, p. 421. Vezi, de asemenea, CORNELIU DIMA-DRĂGAN, „O carte revoluţionară în biblioteca Colegiului Naţional Sf. Sava", p. 40, sau GHEORGHE PÎRNUŢĂ, *op. cit.*, p. 323.

volumele „aflate acolo spre dovedire de se mai găsesc şi alte asemene” şi „de vor mai fi de fire, care să nu erte a figura în bibliotecă, să să osebească”[26]. O mărturie în acest sens ar fi faptul că, într-un „catalog de lipsa cărţilor franceze şi române” (secţiunea „Politique”, p. 4, nr .196), redactat de bibliotecarul A. Pretorian în noiembrie 1852, era amintită şi ediţia din 1833 a cărţii lui Jean-Paul Marat, *Les chaînes de l'esclavage*[27].

Constantin N. Brăiloiu s-a mai găsit în poziţia de cenzor, chiar dacă nu a deţinut formal funcţia respectivă, pe vremea când se găsea în fruntea Secretariatului de Stat al Ţării Româneşti (1858-1859), care, conform normelor în vigoare la acea dată, avea în subordine şi activitatea de control a publicaţiilor.

Este binecunoscut conflictul dintre instituţia respectivă şi Constantin A. Rosetti, redactor al jurnalului *Românul*. Jurnalistul publica, în nr. 104 din 18 / 30 decembrie 1858, un protest prin care contesta faptul că nu i se permisese să tipărească reclamaţia făcută la Tribunalul Civil Ilfov relativă la neînscrierea sa pe listele electorale, precum şi decizia acelei curţi de justiţie. Respectivul protest nu era autorizat de cenzură, motiv pentru care, Secretarul Statului, în persoana lui Constantin N. Brăiloiu, îi atrăgea atenţia lui Constantin A. Rosetti, într-o adresă din 19 / 31 decembrie 1858, că se găsea în culpă în conformitate cu articolele 220 şi 373 din Condica Criminală[28]. Adresa era publicată şi în numărul următor al *Românului*, care apărea însă patru zile mai târziu, după o perioadă de autosuspendare, cum susţinea Constantin D. Aricescu, unul dintre martorii evenimentelor de atunci, în memoriile sale[29]. O adresă similară era transmisă totodată jurnalului *Naţionalul*, aceasta fiind semnată şi de A. Andronic, la acea vreme în funcţia de cenzor[30]. *Naţionalul* avea ca redactor pe Vasile Boerescu, implicat şi el în procesul judecat de Tribunalul Civil Ilfov într-o cauză asemănătoare celei lui Constantin A. Rosetti.

La 20 decembrie / 1 ianuarie, Constantin N. Brăiloiu detalia şi justifia adresele trimise celor două publicaţii, reamintind totodată, „spre ştiinţa obştească (...), regulele asupra censurei cele în fiinţă de mai mulţi ani”[31]. Aşadar, Secretarul Statului preciza că jurnalistul Constantin A. Rosetti a încălcat prevederile articolului 4 din regulamentul asupra presei[32], întărit şi de Condica Criminală, potrivit căruia

---

[26] *Apud* CORNELIU DIMA-DRĂGAN, „O carte revoluţionară în biblioteca Colegiului Naţional Sf. Sava”, p. 40; detalii reţinute din Arhivele Naţionale Istorice Centrale – Bucureşti, fond Ministerul Instrucţiunii Publice (Ţara Românească), dosar 2150 / 1850, ff. 1r, 6r.

[27] *Ibidem*.

[28] *Acte şi documente relative la istoria renascerii României*, VIII, pp. 95.

[29] CONSTANTIN D. ARICESCU, *Scrieri alese (Memoriile mele)*, pp. 298-299. Constantin D. Aricescu relatează episodul cu pricina din perspectiva abuzurilor Căimăcămiei „reacţionare”, cum o numea el, la adresa Partidei Naţionale, „progresiste”. Era şi punctul de vedere al lui Constantin A. Rosetti, pe care-l regăsim şi în volumele ce i-au fost dedicate acestuia din urmă de Marin Bucur, Vasile Netea ori Radu Pantazi.

[30] *Acte şi documente relative la istoria renascerii României*, VIII, p. 96.

[31] *Ibidem*, pp. 110-112.

[32] „Tot redactorul de jurnal este dator, înainte de a publica foaia, a supune censurei corectura tipărită, iar nu manuscripte, spre a dobândi cuvenita voie prin luare de imprimatur. Numai în

orice scriere sau publicaţie trebuia să fie supusă în prealabil cenzurii. Nerespectarea acestei prevederi determina penalizarea atât a autorilor, cât şi a tipografilor. Cât privea interdicţia de publicare a sentinţei judecătoreşti evocată în acest conflict, Constantin N. Brăiloiu argumenta că nu exista un document formal de încuviinţare a tipăririi deciziei cu pricina, document care să fie eliberat de autoritatea competentă (Tribunalul Civil Ilfov ori Departamentul Dreptăţii), ceea ce determina cenzura să oprească o astfel de iniţiativă de editare.

Nu era vorba, în opinia Secretarului Statului, de un act de îngrădire a libertăţii presei, ci, mai degrabă, de unul menit să evite violenţele jurnalistice şi să impună moderaţia polemică, „hotarele cuviinţei şi legalităţei". De altfel, în publicaţia oficială a Secretariatului Statului, Constantin N. Brăiloiu stăruia totodată asupra responsabilităţilor morale pe care le aveau jurnaliştii în formarea şi informarea opiniei publice. El definea astfel două dintre obiectivele urmărite în mandatul ce-l îndeplinea, anume stăvilirea licenţei presei ori a instigării la violenţă, situaţii extrem de frecvente, în opinia oficialului de la Bucureşti, în lumea românească din anii 1856-1858.

4. În loc de încheiere

Am căutat, în rândurile ce s-au aşternut mai sus, să ilustrăm, cu două momente din istoria cenzurii din Ţara Românească, câteva episoade din biografia unui personaj care s-a aflat în prim-planul vieţii publice din Principate în anii '50-'60 ai veacului al XIX-lea, anume Constantin N. Brăiloiu.

Astfel, articolul nostru a stăruit asupra felului cum îşi desfăşura activitatea instituţia cenzurii în conformitate cu prevederile legale din 1833, 1849 ori 1858. În primul caz era vorba de depistarea unei scrieri interzise, care înşelase vigilenţa cenzurii preventive, ea făcându-şi simţită prezenţa în biblioteci publice sau particulare. Era evident că sistemul instituit în 1833 nu funcţionase, cartea respectivă, anume *Les chaînes de l'esclavage*, de Jean-Paul Marat, intrând în Ţara Românească fără să fie întoarsă de la vamă sau oprită mai apoi la controlul revizorului de la Secretariatul de Stat (articolele 8-15); mai mult, ea completa fondurile bibliotecii Colegiului „Sfântul Sava". În consecinţă, autorităţile au recurs la cenzura represivă, eliminând volumul incriminat, ca şi altele descoperite între timp în biblioteca respectivă, dar şi sancţionând lectura interzisă, fireşte în coroborare cu alte delicte pentru care era judecat Constantin D. Aricescu, în conformitate cu legislaţia timpului. În cel de-al doilea caz, era

---

urma îndeplinirei sus ziselor formalităţi, tipograful va putea proceda la tragerea foaiei. După aceea, va depune la Secretariat doue exemplare, mai nainte de a le împărţi. Jurnalul ce se va tipări în urma imprimatului dat de censură, va fi totdauna revestit cu subt-însemnătura redactorului, care îşi va da titlul de respunzător. Asemenea se va sub-iscăli fiecare articol al foaiei, de cel ce-l va fi redijat"; *Ibidem*, p. 111.

vorba despre o cenzură *post-factum* a unui text publicistic, autoritatea în funcţiune sancţionând pe autor, întrucât nu ceruse autorizaţia de publicare a acestuia, prilej cu care erau reamintite regulile ce trebuiau respectate de jurnalişti şi tipografi.

În miezul evenimentelor relatate de noi s-a găsit şi Constantin N. Brăiloiu, care deţinea anumite funcţii în stat, ce-l calificau legal să reacţioneze în cazurile incriminate. Mai cu seamă în a doua situaţie, detectăm, dincolo de legalitatea acţiunii Secretarului de Stat, legalitate formulată explicit prin evocarea articolelor 220, 373 din Condica Criminală, respectiv 4 din regulamentul cenzorial ce fuseseră încălcate de Constantin A. Rosetti, şi o anumită filosofie a eroului nostru, care-i contura un profil politic specific. În documentele oficiale emise în 1858 sub semnătura sa, Constantin N. Brăiloiu deplângea violenţa presei, care ignora adesea buna cuviinţă, legalitatea şi ordinea constituită. Fiind convins de marea influenţă a presei, Secretarul de Stat al Ţării Româneşti îşi exprima temerea că ea putea deveni extrem de vătămătoare pentru armonia organismul social şi politic. De aceea, credea Constantin N. Brăiloiu, jurnalistul trebuia să înţeleagă că avea o responsabilitate majoră, el fiind deopotrivă educator, dar şi lider de opinie. Rostul său dublu în societate îi cerea cu necesitate o atitudine echilibrată şi prudentă. Erau puncte de vedere care veneau dintr-o tradiţie de gândire strict conservatoare, care va parcurge, începând cu anii ’50 ai secolului al XIX-lea, întreaga sa biografie politică.